

Proces przywracania znaczenia w chorobie nowotworowej: rola elastyczności psychologicznej. Badania intensywne podłużne i eksperymentalne

Choroba nowotworowa często powoduje szereg strat, które oscylują w czasie i wymagają przystosowania. Straty te mogą zakłócać cele życiowe i poczucie sensowności jednostki, stąd ważnym elementem przystosowania do choroby jest przywrócenie znaczenia (z ang. *meaning*). W procesie przywracania znaczenia (*sensu*) kluczową rolę odgrywają dwa mechanizmy. Pierwszy z nich dotyczy procesu poszukiwania znaczenia i wyjaśnień dla przeciwności (tj. nadawania znaczenia i sensu chorobie; *meaning-making*). Drugi odnosi się do znalezienia korzyści w chorobie (tj. percepcji pozytywnych zmian powstałych w efekcie poradzenia sobie z chorobą; *meanings made* lub *benefit finding*) i stanowi efekt poszukiwania znaczenia. Proces przywracania znaczenia został opisany w integracyjnym modelu tworzenia znaczenia (*integrative meaning-making model of coping*), jednak nadawanie znaczenia w chorobie ciągle jest mało poznane a jego model teoretyczny nie doczekał się całościowej weryfikacji empirycznej, która uwzględniłaby jego złożoność, dynamikę, występujące między zmiennymi sprzężenia zwrotne oraz intraindywidualną zmienność tego procesu (tj. jak dana osoba zmienia się w tym procesie, jak fluktuuje). Wiele dotychczasowych badań poświęcono pozytywnym zmianom w efekcie poradzenia sobie z chorobą, nieliczne dotyczyły natomiast tego, co ma prowadzić do znalezienia korzyści w chorobie, tj. poszukiwania i nadawania znaczenia chorobie. Dlatego planujemy przeprowadzić nowatorskie badanie, łączące metody obserwacyjne i eksperymentalne, którego celem będzie głębsze poznanie procesu nadawania znaczenia w chorobie nowotworowej.

Proponujemy nowy model teoretyczny, rozszerzając model tworzenia znaczenia o model elastyczności psychologicznej. Elastyczność psychologiczna (*psychological flexibility*) definiowana jest jako dążenie do cenionych celów w trudnej sytuacji pomimo cierpienia. Kreowanie elastyczności powinno sprzyjać tworzeniu znaczenia w chorobie poprzez budowanie bardziej elastycznych i nacechowanych sensem wyjaśnień choroby. Uważamy, że elastyczność psychologiczna może stanowić brakujący mechanizm procesu tworzenia znaczenia. W celu weryfikacji nowego rozszerzonego modelu tworzenia znaczenia planujemy przeprowadzić badanie intensywne podłużne (tj. dzienniczkowe) i eksperymentalne wśród osób po przeszczepieniu hematopoetycznych komórek krwiotwórczych (*hematopoietic cell transplantation, HCT*). Badanie dzienniczkowe pozwoli nam zweryfikować nowy model tzn. zbadać intraindywidualną zmienność, dynamikę i złożone zależności pomiędzy elementami rozszerzonego modelu. Dane uzyskane w badaniu dzienniczkowym posłużą nam w zaprojektowaniu badania eksperymentalnego z randomizowanymi grupami kontrolnymi (*randomized controlled trial, RCT*), w którym będziemy *explicite* manipulować elastycznością (korzystając z narzędzi kreowania elastyczności ustalonych na gruncie terapii akceptacji i zaangażowania [ACT]), i sprawdzać, czy tworzenie znaczenia i znalezienie korzyści zmieniają się w efekcie tej manipulacji. Badanie eksperymentalne pozwoli określić zależności przyczynowo-skutkowe i odpowiedzialne za nie mechanizmy w rozszerzonym modelu nadawania znaczenia.

Badanie dzienniczkowe obejmie co najmniej 150 pacjentów. Badani proszeni będą o codzienne wypełnianie dzienniczka dotyczącego dziennego dystresu, przypisywania znaczenia chorobie, elastyczności psychologicznej, znajdowania korzyści oraz dobrostanu przez okres 10 dni w trakcie izolacji po HCT. Następnie przeprowadzone zostanie dwuramienne równoległe RCT (z udziałem co najmniej 75 osób w każdym ramieniu). Uczestnicy tego badania zostaną losowo przydzieleni do grupy eksperymentalnej (manipulacja ACT) lub kontrolnej (neutralne zadanie poznawcze w ramach minimalnie wzmocnionych warunków kontrolnych). Manipulacja eksperymentalna będzie trwać 10 dni w trakcie izolacji po HCT a jej efekty będą oceniane zaraz po zakończeniu oraz miesiąc i trzy miesiące później. Uczestnicy obu badań rekrutowani będą spośród pacjentów z hematologicznymi lub limfatycznymi nowotworami, którzy zostaną zakwalifikowani do leczenia metodą autologicznego HCT (przeszczepienie własnych komórek hematopoetycznych). Statystyczna analiza danych przeprowadzona zostanie za pomocą najnowszych i najbardziej zaawansowanych technik tj. przy użyciu wielopoziomowego i dynamicznego modelowania strukturalnego oraz modelowania latentnych krzywych rozwojowych.

Jesteśmy przekonani, że przedstawiony wielometodowy projekt wypełni luki w psychologii zdrowia w rozumieniu procesu rekonstrukcji i przypisywania znaczenia w chorobie nowotworowej oraz poznaniu mechanizmów tego procesu (poprzez rozszerzenie integracyjnego modelu tworzenia znaczenia o model elastyczności psychologicznej), a tym samym pomoże rozwinąć tę dyscyplinę akademicką. Nie bez znaczenie jest również fakt, że zebrane dane dostarczą danych na temat skuteczności interwencji opartych o ACT dla kreowania elastyczności, przywracania znaczenia w chorobie nowotworowej i (generalnie) dla dobrostanu osób leczonych metodą HCT.